

ÖZBEKİSTAN'DA GÖÇÜN KADINLAŞMASI

Feminization Of Migration Uzbekistan

Doç. Dr. Filiz KUTLUAY TUTAR ¹

Shoirakhon NURDİNOVA ²

Nur Funda TUTAR ³

Cite As: Kutluay Tutar, F., Nurdiova, S. & Tutar F.N. (2021). "Özbekistan'da Göçün Kadınlaşması", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:7, Issue:26; pp:105-111

ÖZET

Özbekistan'dan göç incelendiğinde, son yıllarda Rusya, Kazakistan, Türkiye, Güney Kore, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelere işgücü göçünün akışı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada yerli ve yabancı çalışmalara dayanarak, Özbekistan'dan göçün toplumsal cinsiyet boyutu incelenmektedir. Dolayısıyla, toplam işgücü göçü analiz edilerek bunun sosyal-ekonomik etkisi ve toplumsal cinsiyet yönleri araştırılmaktadır. İşgücü göçünün toplumsal cinsiyet boyutu, uluslararası literatürde ele alınmasına rağmen Özbekistan örneğinde çok az sayıda bilimsel araştırma bulunmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacına ulaşabilmek için, öncelikle alan yazın taraması yapılmış, ardından istatistiksel analizler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: işgücü göçü, kadın istihdamı, Özbekistan

JEL kodu: J61, J19, O53

ABSTRACT

Reviewing emigration from Uzbekistan, in recent years countries such as Russia, Kazakhstan, Turkey, South Korea, and United Arab Emirates are the top migrant-receiving destinations. In this research, the gender dimension of migration from Uzbekistan is examined based on domestic and foreign studies. Therefore, the total labor migration is analyzed, and gender aspects of migration and its social-economic impact are investigated. Although the gender aspects of labor migration is widely discussed in the international literature, there are very few scientific studies in the Uzbekistan case. In this paper, we review literature and use statistical analysis.

Keywords: labor migration, women's employment, Uzbekistan

JEL code: J61, J19, O53

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar değişik nedenlerden dolayı bir yerden başka yere gitmek zorunda kalmıştır. Bu nedenler arasında savaşlar, doğal afetler, ekonomik sebepler başı çekmektedir. Özellikle, Sanayi Devrimi'nden sonra ekonomik nedenler insanların göç sebeplerinin başında gelmektedir. Kişi başına yüksek gelirli ülkeler oluşturdukları ekonomik güçle, gelişmekte olan ülkelerdeki genç ve yetenekli insanları kendilerine çekmektedir. Günümüzde ekonomik yönden gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında mevcut olan gelir farklılıklarının da önemi artmaktadır.

Söz konusu göç günümüzde artan bir biçimde önem ifade etmektedir. Göç süreçlerini anlamak için genel çerçevesi hakkında çok sayıda yapılan ampirik çalışmalar insanların uluslararası hareketliliğinin birkaç bakış açısına odaklanarak yapılmıştır. Bu çalışmada tüm dünyada önemli olan işgücü göçünün Özbekistan'da 90'lı yıllardan sonraki durumunu cinsiyet bağlamında araştıran çalışmalar derlenmiştir.

Özbekistan'daki işgücü göçü ile ilgili çalışmalara bakıldığında, şüphesiz, işgücü göçünün teorik boyutları ve onun ekonomik etkisi incelenmiştir (Abdullaev E., 2008; Reeves, 2011). Ancak işgücü göçünün bahsedilen toplumsal cinsiyet yönleri konusu irdelenmemiştir. Bu çalışmanın amacı Özbekistan'dan giden işgücü göçünün cinsiyete göre değişiminde ortaya çıkan sorunlarla ilgili çalışmaları eleştirmektir.

Çalışmada göç ve onun kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği, işgücü göçü ve göçmen işçilik kavramları ele alınacaktır. İşgücü göçünün, işgücü göçü alan ve veren ülke üzerindeki etkilerinden bahsedilecek, ayrıca nitelikli işgücü göçünün emek piyasası üzerindeki etkileri üzerinde de durulacaktır. Özbekistan'dan işçi

¹ Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Niğde/Türkiye

 0000-0002-2574-9494

² Senior Lecturer/Namangan State University, Uzbekistan

 0000-0002-2080-6031

³ İktisatçı

 000-0002-2207-9384

göçünün cinsiyet yönleri, insan ticareti incelenecek ve işgücü göçünün ekonomik sonuçları analiz edilecektir. Sonuç bölümünde ise araştırma sonunda ulaşılan bulgular özetlenip yorumlanacak ve bir kısım önerilere yer verilecektir.

2. KAPSAM VE TANIM

Birleşmiş Milletler belgelerinde yabancı işçi yerine göçmen işçi terimi eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Göçmen deyince yerli (resident) olmayan ülkede 12 aydan fazla yerleşmiş kişi anlaşılmaktadır (UN statistics, 2013). Bu da daha çok ekonomik göçmenlik kavramı için kullanılmaktadır. Böyle insanlar uyruklarında buldukları ülkeden ekonomik açıdan güçlü olan ülkelere, yasal ya da yasadışı yollardan ulaşmaktadırlar. Her gün binlerce insan genellikle ekonomik nedenlerden dolayı, yasal ya da yasa dışı yollardan gelişmiş ülkelere göç etmektedir. Bu göç, bilhassa son yirmi yılda hiç olmadığı kadar artmıştır. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tahminine göre, 2013 yılında dünyada 232 milyon göçmen işçi bulunmaktadır (http://esa.un.org/unmigration/documents/The_number_of_international_migrants.pdf).

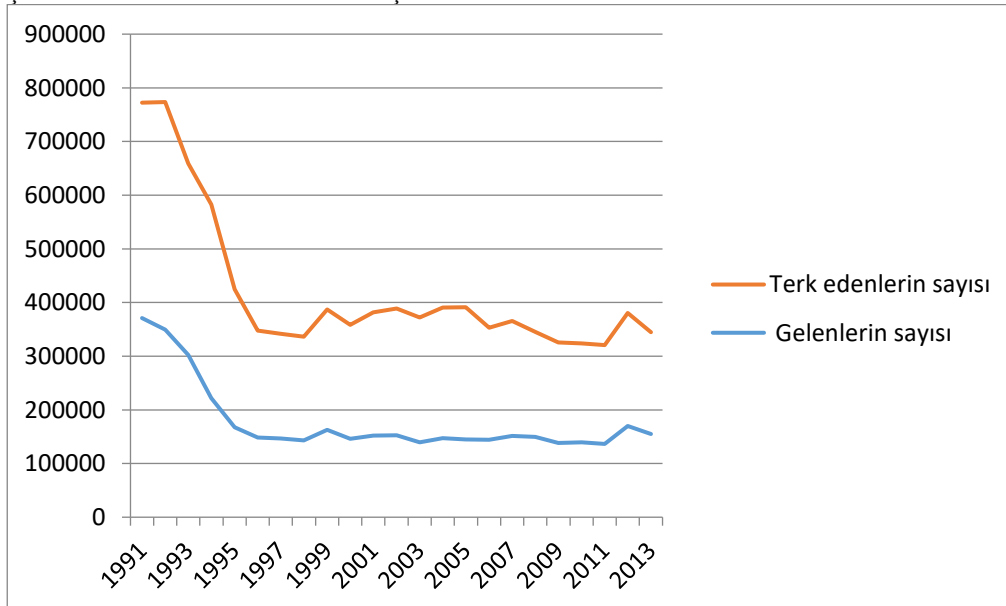
Göç kavramı bölgesel olarak iki türe ayrılmıştır: İç göç bir ülke içinde bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketi anlamında kullanılmaktadır. İç göçü etkileyen değişkenlerden biri de, kentteki istihdam fırsatıdır.

- ✓ Özbekistan içinde köyden kent merkezine net göç 1990'lı yılların ortalarına kadar devam etmiştir. Bunun nedenleri aşağıda gösterilmektedir: (Ashmore, 2010)
- ✓ Kentsel halk ekonomik reformlar üzere işsizlik, gayrimenkul, tüketim malları ve gıda ürünleri için yüksek fiyatlara uyarlanmamış ve bu sorunlar ile karşı karşıya kaldığı bahsedilmiştir,
- ✓ Ulusal toprakların önemli bir kısmı özel mülkiyete verilmiştir,
- ✓ *Kolhoz* (kolektif çiftlik), özel çiftliklerde ve özel iş yerlerinde düşük gelir ve ücret borçları ortaya çıkmıştır,
- ✓ Ekonomik büyüme üzerinden nakit akışı konsantre edilmiş şehirlerde iş gücüne talep artmıştır.

Nüfus, uzun süre çalışmak ya da yerleşmek amacıyla, bir ülke sınırlarını her iki yönden aşarak yapılan nüfus hareketi dış göçü belirlemektedir. Göçle meydana gelen harcamalar hakkındaki veriler doğrudan doğruya göçmenlerin kendilerinden sağlanabilmektedir.

Bağımsızlığından sonra, dünya ekonomik topluluğunun üyesi olarak uluslararası göç süreçlerinde yer alan Özbekistan Cumhuriyeti işgücü ihracatında olumlu bir deneyime sahiptir. 20. yüzyılın başından bu yana Özbekistan nüfusu neredeyse altı kat büyümüştür (Ashmore, 2010). Şekil 1'e bakıldığında dünya ekonomik topluluğuna entegresi ile ilgili yasaların kapsamının günden güne artarak genişlemesi, özellikle emek piyasası faaliyetlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Ülkemizin sosyal-ekonomik gelişmişlik aşaması ekonominin liberalleşmesi ve modernleşme süreçlerinde devletin doğrudan düzenleyici etkisi olmadan göç süreçlerinin özgür ve demokratik gelişimi için fırsatlar genişletilmiş piyasa reformları uygulanmaktadır.

Şekil 1. 1991-2013 Yıllarında Yerleşik Nüfusun Hareketi

Kaynak: Özbekistan Devlet İstatistik Kurumu Verileri.

3. İLGİLİ ARAŞTIRMA VE ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Söz konusu toplumsal cinsiyetin genel boyutlarında, erkekleri sağlayıcıları olarak idealleştirilmişleri Kamp'nın (2005) çalışmalarına dayanmaktadır. Bazı kadınlar sağlayıcısı olmadığı için çalışmak zorunda kalmaktalar, genelde kadınlar erkeklere yardımcı olmak için çalıştıkları ileri sürülmektedir. Özbek kadınları erkekler ailesi için sorumlu ve sağlayıcıları, erkeklerin tüm grupları ise kadınları çocuklar için sorumlu olarak ve kendilerini ailesine gelir getiren olarak kabul ettiği yaygın bir görüş bulunmaktadır. Bazı erkekler tarafından kadınlar da ev dışında çalıştığı ve aileye gelir getirdiği yolunda pozitif bulgular elde edilmiştir, aynı zamanda, Özbek ve Tacik* erkeklerin çoğu bu gerçeklikle rahatsızlık duydukları ifade edilmiştir.

Ilkhamov (2011), yalnız anne ve dul kadın-göçmenlerin durumunu incelerken, geçimini sağlayan kimse olmak zorunluğunda kalan bazı kadınlar aile hayatında yaşam özelliklerini ve rolleri vizyonunu değiştirmektedir. Buna rağmen, özellikle *viloyat*, *tuman* (ilçe) ve köy kökenli kadın-göçmenler az sayı teşkil etmektedir. Bazı durumlarda, işgücü göçü ailenin üzerine ataerkil ve tutucu değerlerinin büyük etkisiyle katkıda bulunduğunu göstermektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet konusu ortaya çıkmaktadır. Özbek ailesinde bir kural olarak, geleneksel değerler ve adetlere bağlı kalarak, aileden erkekler sorumludur. Göçmenlikten eve döndükten sonra onlar hala geleneksel dikte hayatta yaşamaktadırlar, aynı zamanda toplumsal düzende yaşamlarını biraz değiştirdikleri gösterilmektedir.

Abdullaev'a göre, Özbekistan'dan erkeklerin göç nedeni genellikle düşük maaş, bir kadınların ise boşanma, bir velayete kaybı ya da iş yerinde iş fırsatlarını azalması olmaktadır. Göçün toplumsal cinsiyet yönlerinden olduğunda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Eğitim ve buna bağlı olarak nitelik düzeyi yüksek kadın göçmenler için göç, yukarıda aktardığımız nitelik düzeyi düşük göçmen kadınlardan farklı olarak, kendini geliştirme anlamında mesleki ilerleme olanakları ve özerklik sağlama açısından önemli fırsatlar sunmakla birlikte, mevcut literatürde, nitelikli kadın göçmenler üzerine yok denecek kadar az sayıda çalışma olması, olguya ilişkin genel değerlendirmeler yapılmasına olanak tanımamaktadır. Kentsel kadınlar çoğunlukla ticarete satıcı olarak çalışmak üzere düzenlenmiştir. Bunlardan bazıları yüksek eğitim ve bilgisayar becerilerine sahip olduğu için ofis işlerinde (sekreterler, vb.) görev yapmaktadırlar. Kırsal kesimdeki kadınlar ise genellikle kısmi zamanlı ev hizmetçisi veya çocuk bakıcısı olarak çalışmaktadır.

Viktor Agadjanian'nün verileri göçmenlerin kendi ülkelerdeki varlıklar ve fırsatlarından Moskova'da göçmen koşulları ve deneyimleri hakkında daha fazla bilgi vermektedir. Ekonomik sıkıntılı köylerden gelen ya da sınırlı ekonomik kaynaklı ailelerden kaynaklanan kadınlar eve dönmekten umutlarını daha parlak görünmesini için daha az eğilimli hissetmektedirler.

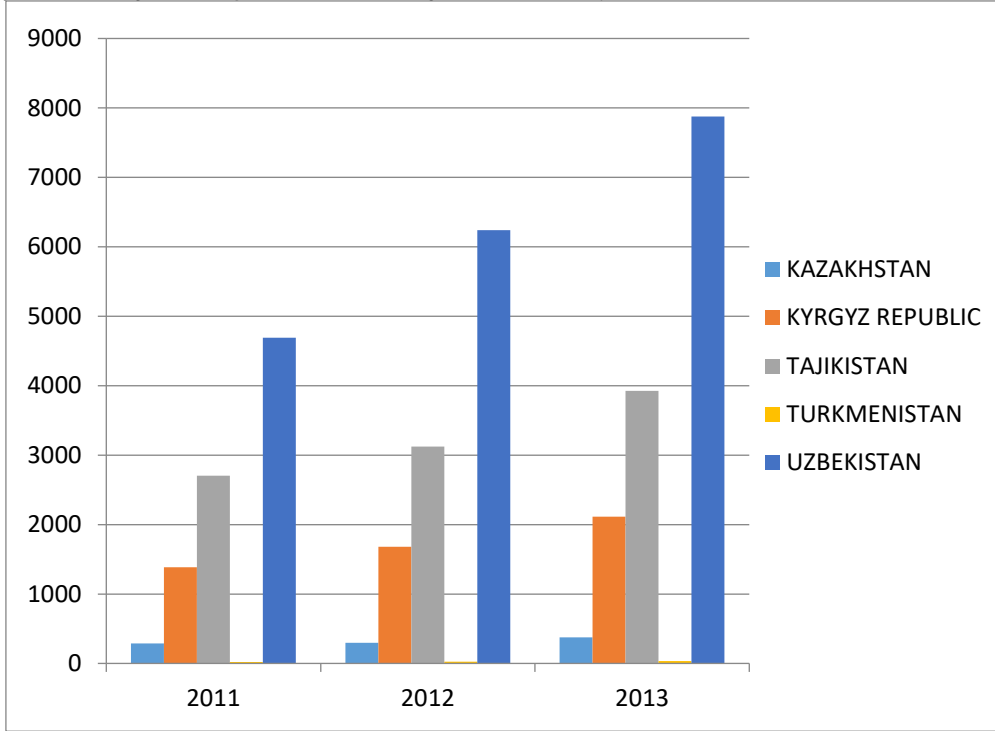
Kentsel erkekler inşaat başkanı (ustabaşı), özel girişimcilikte, ikram servisi sisteminde çalıştığını özetlenmektedir. Kırsal erkeklerin çoğu inşaat sektöründe ağır ve vasıfsız işlerde taşeron olduğu ortaya çıkmıştır.

Orta Asya'nın bazı ülkelerinde, ekonomik kalkınmayı dengelemekte göçmen işçi dövizleri doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) veya resmi kalkınma yardımından (ODA) daha önemli bir rol oynamaktadır (Ivakhniyuk, 2006).

Az gelişmişliğin bir sonucu olarak oluşan göç olgusunun, ülke kalkınmasını olumlu etkilediği düşünülse de göç veren ülkelerin kalifiye işçilerini kaybetmesi gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) yayınladığı '2005 Dünya Göç Raporu' nda göçün bilinenden çok daha fazla olumlu etkileri olduğu ifade edilmektedir. Uluslararası göçün kalkınmaya katkısının en açık örneği, yatırım amacıyla anavatana para ve mal şeklinde gönderilen tasarruflardır.

* Özbekistan, çok uyruklu ülke olarak tanımlanmaktadır. 130'dan fazla yabancı uyruklu vatandaşa sahip olan Özbekistan'da Tacik milletindeki vatandaşlar genel nüfusun %4'ünü teşkil etmektedir.

Şekil 2. Rusya'nın Kişisel Gelirleri (milyon ABD doları)

Kaynak: Rusya Merkez Bankası

Şekil 2'ye göre, Özbekistan'da son yıllarda göç sosyal-ekonomik kalkınmanın temel özellikleri ve önemli nedenlerinden biri olarak ele alınmıştır. Bilhassa, göçmenler gönderdiği döviz ülkenin ekonomik gelişiminde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.

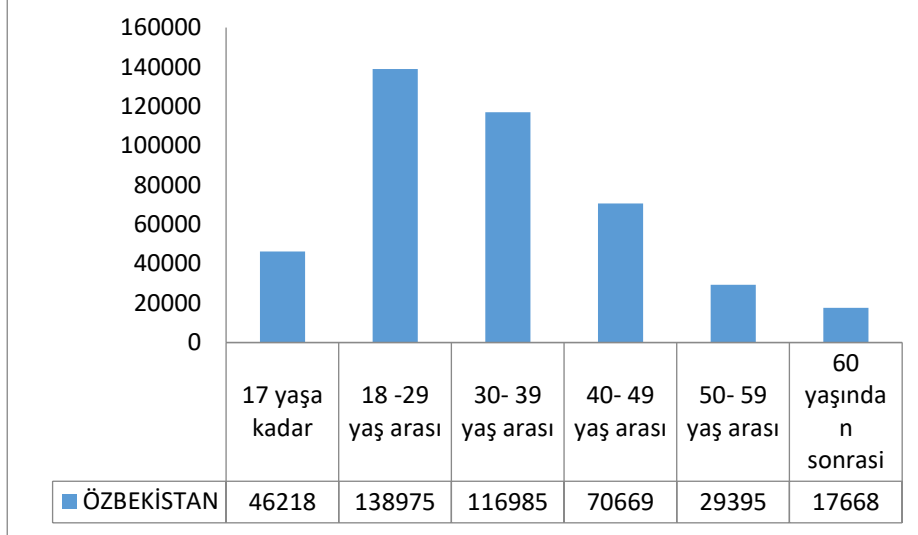
Özbek göçmenlerin gerçek sayısı ve havalelerin gerçek boyutu, resmi kaynaklar tarafından bildirilenden daha yüksek olduğuna inanılmaktadır (Erica,2009).

Genel olarak, göçmenler havale transfer kanalları: resmi ve gayri resmi kanallara bölünmüştür. Örgün veya resmi kanallar olarak Havale Operatörleri örneğin, Western Union, MoneyGram, Contact, Unistream, Anelik, ve diğerleri gibi Havale Servis Sağlayıcıları (RSPS) kullanılmaktadır. Ayrıca göçmen işçiler gayri resmi kanallardan ihavalaî gibi bir sistemi kullanarak veya arkadaşlar, toplum üyeleri aracılığıyla veya kendileri kazançlarının önemli miktarda aktarmaları dikkate alınmaktadır. Göçmen işçiler ve onların aileleri ile görüşmeler sonucuna göre, göçmen işçilerin akraba ve yakın insanlara aktaran para havaleleri tüketici için harcanmaktadır bu döviz nadiren üretim faaliyeti için yatırım yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Para havaleleri tüketim alanında harcanan olsa da, bu olumlu, ekonomiyi olumlu etkilemektedir: talebi yaslandırıcı ve arz teşvik edici olan etki ekonomik büyümeye neden olmaktadır. Ayrıca, yatırımların çarpan etkisi ekonominin üretken ve altyapı sektörleri büyük katkıda olmaktadır. Bu fonların büyük bir pay odaklanan yatırım amaçlı olsa, bu ekonominin büyümesini daha verimli bir şekilde kolaylaştıracak sebep olabilir (Kakharov, 2012).

Özbekistan'ın mutlak göçmen nüfusu Orta Asya'da en büyük sayılmaktadır. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da ikamet eden 2 milyondan fazla Özbekistanlı göçmen olduğu söylenilmektedir. Çoğu durumda, göçmenler emek için bir talep olduğunu yakın devletlere göç etmektedirler. Bunlar arasında, esas olarak Kazakistan ve Rusya'nın başkent ve banliyölerine göçmek yer seçimi olarak önemli bir faktör olarak görülmektedir. Özbekistan'ın Güney Kore ile işgücü göçü üzerinden ayrıntılı anlaşması bulunmaktadır. Bu anlaşma genellikle mevcut göç eğilimlerini tepki olarak doğulmuştur.

Rusya Federal Göç Servisi verilerine göre 2014 yıl itibariyle Rusya Federasyonunda çalışma izni alarak, yasal olarak çalışan yabancı sayısı aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 3. Rusya Federasyonu Topraklarında Yabancı Uyruklulara İlişkin İstatistiki Bilgiler

Kaynak: Rusya Federal Göç İdaresi (<http://www.fms.gov.ru/about/statistics/data>)

Ancak, tahminlere göre, bu gayri resmi sayı 1 milyon ve 8 milyon civarında değişebilir. (Kakharov, 2012). Ayrıca göç, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında değişmelere yol açmaktadır. Özbekistan'da erkek göçmenler işgücünün (60-90% arası) çoğunluğunu içermektedir (Marat, 2009). Bu değişimler göç alan ve veren yerlerde birbirine zıt biçimde gerçekleşmektedir. Nitekim, nüfusun kalitatif yapısında da (okur-yazarlık, iş ve meslek bilgisi vb.) yapısal değişmelere neden olmaktadır.

Kakharov'ın çalışmasından anlaşıldığı gibi, genelde Karakalpakistan ve viloyatların uzak köylerinden gelen göçmen işgücü sadece sıcak aylarda yurtdışına mevsimsel iş için gitmektedir. Özbekistanlı göçmenler inşaat, satış, sanayi sektörü, tarım ve hizmet sektörü gibi alanlarda yurtdışında istihdam edilmektedir. Resmi verilere göre, toplam göçmenlerin %18'ini kadınlar teşkil etmektedir.

Reeves, Fergana vadisindeki göç durumunu yorumlarken göçün 'geleneksel' toplumsal cinsiyet rolleri ve hiyerarşilerine basit bir etki açısından veya ekonomik kaçınılmazlığına (sadece erkekler ekonomik rasyonel olduğunu nedeninden göç etmesi) açısından çerçevelerini açıklamasından sakındığını özetlemiştir. Aksine, toplumsal cinsiyete dayalı ev dinamiklerinin hesaba alarak, Özbekistan'da bir Tacik-çoğunluk ilçe olarak *Sokh* modernliğin eklem sosyal mekânsal süreklilik rolünü araştırmıştır (Reeves, 2011).

Kadın emeğinin ücret üzerinden yapılan çalışmalara göre, göçmenlerin çalışma sektörün fark etmeyen halde, kadınların ortalama maaşı erkeklerinkinden % 25 az olduğunu göstermektedir. Erkekler ve kadınlar işgücü ücret arasındaki fark sadece niteliklilikle bağlanmamaktadır, aynı zamanda zihniyet kalıplarına esasen emeğin zor ve kolaylık derecesini değerlendirilmesinde ilgili olmaktadır. Örneğin, inşaat ve yükleme-boşaltma gibi ağır ve zor düzümdeki işlere çoğunlukla erkekler; temizlik, yıkama gibi daha hafif işlere kadınların kabul ettikleri bulunmuştur. Birçok göçmen kadınlar yetersiz çalışma ve yaşam koşulları ile birlikte düşük sosyal statü yüzünden psikolojik rahatsızlık ve acı çekmektedirler. Göçmen kadınların sosyal çevre tarafından muğlak olarak değerlendirilmektedir ve bu onlar çalışan sektör faaliyetlerinin başarısı ve türüne bağlı olduğu bulunmaktadır. En prestijli faaliyet ticaret (özellikle, yüksek kâr üretirse) ve bu meslek pratiği yaptırma elde etmektedir. Geçici istihdamlı ve en düşük prestijli faaliyet tarım ve tarım ürünlerinin sıralamasıdır. Genelde göçmen-erkekler bu tür faaliyetlerde asla çalışmazlar (Abdullaev E., 2008).

Özbekistan'ın işgücü göçünün aşağıdaki özelliklere sahip olduğu dikkate alınmaktadır;

- ✓ Özbekistan'dan giden işgücünün çoğunluğu mevsimseldir.
- ✓ Gençler (18-29 yaş arası) göçmen işçilerin daha geniş bir yaş grubudur.
- ✓ Kadın göçmen sayısındaki artış vardır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Söz konusu çalışmalarda 1990'larda, Özbekistan'dan giden işgücü, yurtdışında daha çok beceri (insanı başarı) sektöründe çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu eğilimin 2001'den sonra değiştiği ve mevsimsel işgücü ihracatı artması ortaya çıkmıştır. Genellikle göçmenlere temel insan haklarını ihlal edecek şekilde davranılmaktadır. Düşük ücretler, toplumun daha olumsuz tutumu, cinsel taciz riski gibi işgücü göçünün cinsiyet yönleri ile ilgili bazı sorunlar olmasına rağmen, son yıllarda işgücü göçünde önemli oranda kadınlaşmıştır.

Bunları dikkate olarak, 12 Kasım 2003'te Bakanlar Kurulu 'Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşlarının yurt dışında işgücü faaliyetini örgütlenmesini geliştirmek' hakkındaki karar imzalamıştır. Bu karara göre, işgücü göçü standartları tanımlamak ve "yurtdışındaki vatandaşların istihdamı için bölgesel destekleyici büro" düzenlemesi kabul edilmiştir.

Çalışmada ele alınan temel konuları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür. Bunlar;

- ✓ Özbekistan toplam dünya göçmen nüfusunun bir kısmını temsil etmesine rağmen, göçmen işçilerin ülke ekonomisine etkisi üst düzeyde olmaktadır.
- ✓ Yerel hükümet idareleri ve mahalle (yerel topluluklar) yöneticileri, göçmenlerin yurtdışında yasal çalışmak, göçmen hakları ve sorumluluklarını elde etmek konularında yardımcı olmaktadır.
- ✓ Uzun bir süre içerisinde çalışan göçmen kadınlar için yüksek hedefli eğitim programlar (trainings) organize etmelidir.
- ✓ Göçmenler, insan ticareti ile ilgili bilgilendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Abdullaev Evgeniy (ed.) (2008). *Labour Migration in Uzbekistan: Social, Legal and Gender Aspects*, Tashkent.

Agadjanian V. (2014). Economic Incorporation, Civil Inclusion, and Social Ties: Plans to Return Home Among Central Asian Migrant Women in Moscow, Russia, *International Migration Review* Volume 48 Number 3 (Fall 2014):577-603.

Erica Marat (2009). *Labour migration in Central Asia: implications of Global economic Crisis*, Johns Hopkins University-SAIS, Washington, D.C.

Gender Equality in Uzbekistan (2005). *Facts and Figures 2000-2004*, Uzbekistan.

Ilkhamov A.(2011). Labour Migration and the Ritual Economy of the Uzbek Extended Family, Centre of Contemporary Central Asia and the Caucasus, *School of Oriental and African Studies (SOAS), University of London*.

Ivakhnyuk, Irina (2006). "Migration in the CIS region: common problems and mutual benefits." Italy, Turin: International Symposium on International Migration and Development.

Kakharov, Jahangir (2012). Labor Migration from Uzbekistan. *Himalayan and Central Asian Studies*, 104-117.

Kamp, Marianne (2005). "Gender ideals and income realities: Discourse about labour and gender in Uzbekistan," *Nationalities Papers*, 33 (3) 403-422.

Kuehnast, Kathleen and Carol Nechemias (2004). Post-Soviet Women Encountering Transition: Nation Building, Economic Survival, and Civic Activism. Washington, D.C.: Woodrow Wilson Center Press.

Lazreg, Marnia, (ed.) (2000). "Making the transition work for women in Europe and Central Asia" In series: *Europe and Central Asia Gender and Development Series*, Discussion Paper No. 411. Washington D.C.: The World Bank.

Maksakova, Lyudmila (2006) “Uzbekistan: Feminization of Labour Migration in Uzbekistan.” In *Migration Perspectives: Eastern Europe and Central Asia*, Roger Rodriguez Rios, (ed.), pp. 133-147. International Organization for Migration.

Migration and Remittances Factbook (2011). www.worldbank.org/migration.

State Committee of Statistics of the Republic of Uzbekistan, (2002). *Women and Men of Uzbekistan in 2002*, Tashkent.

State Committee of the Republic of Uzbekistan on Statistics (2010). *Women and Men of Uzbekistan for 2004–2007*, Tashkent.

Uzbekistan, Gov. (2007). *Welfare Improvement Strategy of Uzbekistan: Full Strategy Paper for 2008–2010*. Tashkent: Adopted at the Meeting of the Presidium of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan.

Radnitz S. (2006). Weighing the Political and Economic Motivations for Migration in Post-Soviet Space: The Case of Uzbekistan, , *Europe- Asia Studies*.